

Fecr Yayınları: 369

İRAN'DA EHL-İ SÜNNET
İmkânlar ve Sorunlar

Abdüzzâhir Sultanî

Tercüme
Doğan Özlük

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no:13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

1. Baskı: Ağustos 2020

ISBN: 978-625-7879-09-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İRAN'DA EHL-İ SÜNNET İmkânlar ve Sorunlar

Abdüzzâhir Sultanî

Tercüme
Doğan Özlük

Ankara 2020

Abdüzzâhir Sultanî

1971'de İran/Horasan-ı Rezevi/Feriman'da doğdu. Liseyi Edebiyat ve İnsani Bilimler alanında tamamladı. Ehl-i Sünnet medreselerinde (Evaz'da) şeriat alanında yükseköğretim düzeyine kadar eğitim gördü ve aldığı medrese eğitimine karşılık Tahran Üniversitesinden lisans düzeyinde denklik aldı. 2002'de İslami Azad Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatında *Kur'an'da Geçen Bin Kelimenin İştikâku'l-ekbere Göre Köken Bilimi Açısından İncelenmesi* başlıklı tez konusu ve 2004'te Tahran Üniversitesi Şafii Fıkhi alanında *Hayvan ve İnsan Klonlamanın Şeri Hükmü* başlıklı tez konusuyla iki yüksek lisans yaptı. Doktorasını (2014) Lübnan Evzai Üniversitesinde *İran'da Ehl-i Sünnet: İmkânlar ve Sorunlar* başlıklı tez konusuyla tamamladı.

Yazarın kaleme aldığı kitaplar: *Hayvan ve İnsan Klonlamanın Şeri Hükmü* (2006), *Kısseha-i Asemani/Göksel (İlahi) Kıssalar* (2010) ve *İran'da Ehl-i Sünnet: İmkânlar ve Sorunlar* (2015). Yazarın tercüme ettiği eserler ise şunlardır: *Feminizm* (yazar: Müsenna Emin Kürdistanî/2008), *Fetva Sanatı ve Azınlık Hükümleri* (yazar: Abdullah b. Biyyah/2011), *Gam Mehor/Üzülme* (yazar: Aid el-Karni/2010), *Canişin/Halef* (yazar: Amr Halid/2008), *Ta Aşk Nemired/Aşk Ölmesin Diye* (yazar: Besine Esseyid el-Irakî/2011), *el-Vasite/Ortayol* (telif: Dünya Ortayol Merkezi/2007) ve *Sünen-i İbni Mace*. Yazar, başta İmam Şafii'nin *Errisale* adlı eserinin Farsça tercümesi, Kardavi'nin *Cihat Ansiklopedisi*, Amr Halid'in *Birlikte Yaşam ve Ölümden Önceki Anlar* ve İbni Kesir tefsirinin tercümesi olması üzere onlarca eseri redakte etti.

Peyami Nur Üniversitesi Türbet Cam ve Bestek birimleri, İslami Azad Üniversitesi Mahabad ve Bender Lenge birimleri, Kur'an-ı Kerim Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü Türbet Cam birimleri ile çok sayıda dini okulda uzun yıllar ders verdi. Arapça ve Farsça bilen Abdüzzâhir Sultanî, evli ve üç kız babasıdır.

Doğan Özlük

1977 yılında Mardin/Midyat/Derizbine (Acırlı) köyünde doğdu. İlkokul ve ortaokulu köyde, liseyi Midyat'ta okudu. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliğinden mezun oldu (2003). İran Terbiyet Müderris Üniversitesinde Fars Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans eğitimi aldı (2003-2006). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programını *İran ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Yapı ve Amaçlar Açısından Karşılaştırmalı Analizi* başlıklı tez konusuyla bitirdi (2016). İran'da tez aşamasında yarım kalan yüksek lisans eğitimine İstanbul Üniversitesinde yeniden başladı ve buradaki eğitimini *Türkiye Türkçesinde Farsça Kökenli Kelimeler* başlıklı tez konusuyla tamamladı (2019). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Bilim Dalında doktora tez aşamasında eğitimine devam etmektedir.

Fecr Yayınları'ndan çıkan *Dine Karşı Din/Anne Baba Biz Suçluyuz* ile *İslam ve Sınıfsal Yapı* kitaplarını Türkçeye çevirdi. *İran ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Amaçlarının Karşılaştırmalı Analizi* (2017), *İran'da Ehlisünnet: İmkânlar ve Sorunlar* (kitap tanıtımı/2017) ile *Fethullah Gülen Örgütü ve Darbeler* (2012) adlı makaleleri kaleme aldı.

EĞİTİM İLKE-SEN, TOKAD ve MAZLUMDER gibi çeşitli sivil toplum örgütlerinde aktif veya gönüllü olarak tevhid, adalet, emek, insani yardım ve özgürlük ekseninde çeşitli faaliyetlerde bulundu. Bu kapsamda Gazze'ye uygulanan insanlık dışı ambargoya dikkat çekmek ve ambargoyu delmek amacıyla dünyanın birçok bölgesinden farklı din, ideoloji, etnik yapı, siyasi görüş, mezhep ve meşrebe mensup kişi ve grupların organize ettiği *Özgürlük Filosu*'na (Mavi Marmara) gönüllü olarak katıldı (2010).

Tekirdağ (2006-2007), Tokat (2007-2011), Muş (2011-2017), Eskişehir (2017-2019) ve Afganistan/Kabil'de (2019-2020) öğretmen ve öğretim elemanı olarak görev yaptı. Halen Afganistan Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde misafir öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır. Farsça ve Arapça bilen Doğan Özlük, evli ve bir çocuk (Zeynep Raşel) babasıdır.

İTHAF

İlim öğrenme yolunda ilk öğretmenim
ve destekçim olan merhum babama;
Şefkatli ve sabırlı anneme,
*“Rabbim, o ikisi beni küçüklüğümde sevgiyle görüp gözettik-
leri gibi, sen de onları merhametinle kolla!”* (İsrâ suresi, 17/24);
Kardeşlerim, onların eşleri ve çocuklarına;
Vefakâr ve cefakâr eşime, onun babası, annesi,
kardeşleri ve kardeşlerinin eşlerine;
Kızlarıma –Rabbim onları Müslüman, mümin, âlim kıl-
sın ve doğru yola hidayet etsin–;
Bütün hocalarım, dostlarım, çalışma arkadaşlarım,
talebelerim, fikir ve din kardeşlerime;
Hakikati arayan, hakikati söyleyen, hakikati savunan
ve hakikati seven;
İlim âşığı ve araştırma ehli olan herkese...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	17
ÜSTAT MUSTAFA ERBABİ'NİN ÖN SÖZÜ	19
PROF. DR. CELAL CELALİZE'NİN ÖN SÖZÜ	23
GİRİŞ	27
a) Konunun Önemi.....	27
b) Konuyu Seçme Gerekçesi.....	27
c) Araştırma Soruları.....	28
d) Araştırmanın Hipotezleri.....	29
e) Araştırma Yöntemi.....	29
f) Önceki Araştırmalar.....	30
g) Yazım Yöntemi.....	32
TEMEL KONULAR	35
1. İran Coğrafyası ve Tarihine Kısa Bir Bakış.....	35
2. İranlıların Nüfusu, Dinleri, Dilleri ve Ülkenin Yönetim Yapısı.....	37
3. Tarihî ve Mezhebî Açından Ehl-i Sünnet.....	38
a) Ehl-i Sünnet'in Tarihine Kısa Bir Bakış.....	38
b) Ehl-i Sünnet'in Fikhi Mezhepleri.....	40
c) Dünyada Ehl-i Sünnet Mensuplarının Sayısı.....	43
d) Ehl-i Sünnet'in Fikrî ve Kelami Mezhepleri.....	44
4. Geçmişten Bugüne İran'da Ehl-i Sünnet.....	47
a) Geçmiş Dönemlerde İran'da Ehl-i Sünnet.....	47
b) Günümüzde İran'da Ehl-i Sünnet.....	50
c) İran'da Sünnilerin Kavimleri ve Dilleri.....	51
d) Ehl-i Sünnet ve Ülkenin Anayasası.....	54

BİRİNCİ KISIM

İRAN'DA EHL-İ SÜNNET'İN SİYASAL TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL DOKUSU - 57

BİRİNCİ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET VE İKAMET YERLERİ.....	59
Giriş.....	59
1. Kuzey Eyaletleri.....	61
Erdebil Eyaleti (Türkçe ve Talişçe).....	61

Kuzey Horasan Eyaleti (Türkmençe) -----	63
Gülistan Eyaleti (Türkmençe, Beluçça ve Kürtçe) -----	64
Gilan Eyaleti (Talişçe ve Türkçe)-----	66
Mazenderan Eyaleti (Farsça, Beluçça ve Türkmençe) -----	67
2. Güney Eyaletleri-----	68
Buşehr Eyaleti (Farsça ve Arapça)-----	69
Huzistan Eyaleti (Arapça)-----	70
Fars Eyaleti (Farsça)-----	72
Hürmüzgan Eyaleti (Farsça, Arapça ve Beluçça)-----	74
3. Doğu Eyaletleri -----	75
Güney Horasan Eyaleti (Farsça, Arapça ve Beluçça) -----	76
Horasan-ı Rezevi Eyaleti (Farsça, Beluçça, Türkçe, Türkmençe ve Arapça) 77	
Sistan ve Beluçistan Eyaleti (Beluçça ve Farsça)-----	79
Kirman Eyaleti (Beluçça)-----	81
4. Batı Eyaletleri-----	82
Batı Azerbaycan Eyaleti (Kürtçe ve Türkçe)-----	82
Kürdistan Eyaleti (Kürtçe)-----	84
Kirmanşah Eyaleti (Kürtçe)-----	85
5. Merkezî Eyaletler-----	86
Tahran Eyaleti -----	87
6. Diğer Eyaletler-----	89
Bölümün Özeti-----	89

İKİNCİ BÖLÜM

İRAN'DA EHL-İ SÜNNET'İN DİNÎ VE KÜLTÜREL MERKEZLERİ -----	91
A. Dinî Merkezler -----	91
1. Medreseler-----	91
2. Hayır Kuruluşları -----	101
3. En Önemli Camiler -----	105
B. Kültür Merkezleri-----	116
1. Yayınevleri-----	116
2. Dergiler ve Süreli Yayınlar-----	119
3. Kur'an Merkezleri ve Kültürel Yapılar-----	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN FİKRÎ DİNÎ VE MEZHEBÎ YAPILARI VE HAREKETLERİ ---	123
Giriş-----	123
1. Tebliğ Cemaati-----	124

a) Tebliğ Cemaati'ne Kısa Bir Bakış	124
b) Tebliğ Cemaati'nin İran'daki Varlığı	127
c) Tebliğ Cemaati'nin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	129
2. İran Davet ve İslah Cemaati	132
a) Davet ve İslah Cemaati'ne Kısa Bir Bakış	132
b) İran Davet ve İslah Cemaati'nin İran'daki Varlığı	134
c) İran Davet ve İslah Cemaati'nin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	136
3. Selefilik	137
a) Selefilığe Kısa Bir Bakış	137
b) Selefilğin İran'daki Varlığı	140
c) Selefilğin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	141
4. Sufilik	143
a) Sufiliğe Kısa Bir Bakış	143
b) Tasavvufun İran'daki Varlığı	145
c) Tasavvuf Düşüncesinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	147
5. Kur'an Mektebi	148
a) İran'da Kur'an Mektebine Kısa Bir Bakış	148
b) Kur'an Mektebi'nin İran'daki Varlığı	151
c) Kur'an Mektebi'nin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	151
6. Diğer Gruplar	152
a) Birelvî	153
b) Divbendî	154
c. Kur'an Ehli	156
d) Mevlevilik	156

İKİNCİ KISIM

ÜLKENİN SİYASAL KÜLTÜREL VE EKONOMİK SİSTEMİNDE EHL-İ SÜNNET'İN ROLÜ	159
Giriş	161

BİRİNCİ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN İRAN'DAKİ DİĞER YAPI MEZHEP VE DİN MENSUPLARIYLA İLİŞKİLERİ	167
Giriş	167
1. Ehl-i Sünnet'in İran'daki Diğer Din Mensuplarıyla İlişkileri	168
2. Ehl-i Sünnet'in Diğer İslam Mezhepleriyle İlişkileri	173
3. Ehl-i Sünnet'in Siyasi Partilerle İlişkileri	176
4. Ehl-i Sünnet'in Seküler, Milliyetçi vb. Akımlarla İlişkileri	178

İKİNCİ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN SİYASİ SİSTEM İÇİNDEKİ ROLÜ	179
1. Ehl-i Sünnet'in Yüksek Şûralar, Meclisler ve Kurullardaki Rolü	179
a) Rehberlik ve Uzmanlar Meclisi (Rehberi ve Meclis-i Hobregan)	179
b) Düzenin Maslahatını Teşhis Kurulu (Mecme'-i Teşhis-i Maslahat-i Nizam)	181
c) Anayasa Koruyucular Kurulu (Şûra-i Nigehban-i Kanun-i Esasi)	182
d) Millî Güvenlik Yüksek Şûrası (Şûra-yi Âli-yi Emniyet-i Millî)	182
e) Kültür Devrimi Yüksek Şûrası (Şûra-yi Âli-yi İnkılab-i Ferhengi)	183
2. Ehl-i Sünnet'in Yasama Yargı ve Yürütme Erkleri Üzerindeki Rolü	184
a) Yasama Organı	184
b) Yargı Organı	186
c) Yürütme Organı	187

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN KÜLTÜREL VE DÜŞÜNSEL KONUMU	193
Giriş	193
1. İlim ve Kültür Merkezleri	194
a) Üniversiteler	194
b) Genel Kütüphaneler (Halk Kütüphaneleri)	195
c) Kur'an Merkezleri (Kur'an Kursları) ve Mektephaneler	196
2. Kültürel ve Düşünsel Üretim	197
a) Kitap Telifi ve Tercümesi	197
b) Makaleler	199
c) Sempozyumlar/Konferanslar	200
d) Dijital-Kültürel Üretim	201

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ ROLÜ	203
Giriş	203
1. Ehl-i Sünnet ve Tarım	206
2. Ehl-i Sünnet ve Ticaret ve Sanayi	210
a) Ticaret	210
b) Sanayi	211
3. Ehl-i Sünnet ve Hayvancılık	217
a) Deve Yetiştiriciliği	218
b) Kümes Hayvancılığı ve Kuş Yetiştiriciliği	219
c) İpek Böceği Yetiştiriciliği	220

d) Koyun Besiciliği/Küçükbaş Hayvancılığı	221
e) Balıkçılık/Balık Yetiştiriciliği	222
f) Arıcılık	223
g) Büyükbaş Hayvancılığı	223
h) Ehl-i Sünnet ve Diğer İş Alanları	224

BEŞİNCİ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN GELECEĞİ: İMKÂNLAR VE FIRSAT ALANLARI	227
A. Dinî, İlmî ve Kültürel İmkânlar	227
1. Dinî Merkezler	227
2. Devlet Üniversiteleri	228
3. Özel Üniversiteler ve Okullar	229
4. Âlimler ve Öncü Şahsiyetler	230
5. Fetva Heyetleri	230
6. Camiler ve Mescitler	231
7. Eğitim Toplantıları ve Zikir Meclisleri	233
8. Yayınları ve Kütüphaneler	234
9. Çocuk Yuvaları/Kreşler	236
10. Yaz Kursları veya Mektepler	236
11. Dine Yönelme	237
12. Sempozyumlar Konferanslar ve Toplantılar	238
13. Hafızlık ve Kur'an-ı Kerim Müsabakaları	239
14. Kültürel Üretim	239
15. Medya/Kitle İletişim Araçları ve Elektronik İmkânlar	240
B. Siyasi İmkânlar	241
1. Partiler ve Gruplar	241
2. İslami Şûra Meclisi'nde Sünni Milletvekilleri Grubu	242
3. Eyalet ve İl Şûra Meclisi Üyeliği	242
4. Medya Kitle İletişim Araçları ve Teknolojik İmkânlar	244
C. Toplumsal İmkânlar	245
1. Hayır Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları	245
2. Uyuşturucu Bağımlılığı ile Mücadele Merkezleri	246
3. Çocuk Esirgeme Kurumları/Yetimleri Koruma ve Himaye Merkezleri	246
D. İktisadi ve Tabii İmkânlar	247
1. Tarımsal Yeterlikler	247
2. Tabii İmkânlar (Deniz, Dağ, Ova, Çöl)	248
3. Sınır Bölgelerinde İkamet Etmek	251
4. Sınır Pazarları ve Serbest Ticaret Bölgeleri	251

5. Elektronik/Sanal Ticaret	252
6. Yeni İş Sahaları	252
7. Ticari Şirketler ve Kooperatifler	253
8. Özel İslami Bankalar	254
9. Sigorta Şirketleri	254
10. Yöresel Sanayi ve Köy Sanayisi	261
11. Zekât ve Sadaka	262
E. Diğer İmkânlar	263
1. Zihinsel Kabiliyetler ve Allah Vergisi Yetenekler	263
2. Spor Kulüpleri	264
3. Kavim ve Etnik Köken Çeşitliliği	265

ALTINCI BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET'İN GELECEĞİ: SORUNLAR VE ENGELLER	267
A. Düşünsel ve Kültürel Sorunlar	267
1. Kur'an Bilincinden Yoksun olmak	267
2. Dinî Kültür Yoksunluğu	270
3. Öz Güven Eksikliği	271
4. Din Karşıtlığı ve Dinden Uzaklaşma	272
5. İctihat Kapısının Kapanması	273
6. Öğretim Elemanlarının Azlığı	275
7. Kültür Evleri ve Kültür Merkezlerinin Yokluğu	275
8. Eğitimsizlik ve Okuryazarlık Oranının Az Olması	275
9. İfrat ve Tefrit	277
10. Geniş Kapsamlı Kitle İletişim Araçlarına Sahip Olmamak	279
11. Teknolojik İmkânlardan Az Yararlanmak	279
12- Dünyevileşme ve Maddiyatçılık	280
B. Toplumsal ve Siyasal Sorunlar	281
1. Tek Bir Rehberlik Mekanizmasının Olmaması	281
2. Merkezî ve Yönetmel Şûraların Yokluğu	282
3. Partilerin ve Aktif Toplumsal Hareketlerin Az Olması	282
4. Tefrika	283
5. İrtibat Eksikliği	285
6. Uyuşturucu Ticareti ve Kaçakçılık	285
7. Madde Bağımlılığı	286
8. Boşanmanın Yaygınlaşması	287
9. Gecekondulaşma	287
10. Büyük Şehirlerde Dağınık Hâlde Yaşama	287

11. Toplu Göçler	287
12. Yoğun Kent Nüfusunun İçinde Eriyip Kaybolma	287
13. Televizyon Radyo ve Uydu Kanallarından Mahrum Olma	287
C. Ekonomik ve Tabii Sorunlar	288
1. Bölgelerin Uzak ve Mesafelerin Uzun Olması	288
2. Yoksulluk ve Fakirlik	290
3. Sınır Bölgelerinde İkamet Etmek	291
4. Geri Kalmışlık	292
5. Madenlerin ve Yeraltı Kaynaklarının Çıkarılmaması/Değerlendirilmemesi	292
6. Büyük Fabrikaların ve Ağır Sanayinin Olmaması	292
7. İşsizlik ve İş Bulma Gayesiyle Memleketinden Göç Etme	294
8. Kuraklık ve Kıtık	296

SONUÇ	299
--------------	-----

BİRKAÇ TAVSİYE	305
-----------------------	-----

EKLER	307
--------------	-----

EK-1: İRAN'DA EHL-İ SÜNNET CAMİLERİ	307
EK-2: İRAN'DA EHL-İ SÜNNET'E AİT MEDRESELER VE DİNÎ MEKTEPLER	311
EK-3: İRAN'DA EHL-İ SÜNNET'İN HAYIR KURULUŞLARI	314
EK-4: İRAN'DA SÜNNİLERE AİT YAYINEVLERİ KİTAPÇILAR SÜRELİ YAYINLAR VE KUR'AN MERKEZLERİ	316
EK-5: İRAN'DA BULUNAN PARTİ CEMAAT DİN VE FIRKALAR	318
EK-6: İRAN'DA SÜNNİLERİN YAŞADIĞI BÖLGELER VE BU BÖLGELERE AİT BAZI RESİMLER VE MAHALLİ GİYSİLER	320
EK-7: İRAN'DA EHL-İ SÜNNET'İN BAZI MEDRESELERİ VE DİNÎ MEKTEPLERİ	333
EK-8: İRAN'DA EHL-İ SÜNNET'E AİT BAZI CAMİLER	339

TEŞEKKÜR

Bize türlü nimetler bahşeden Yüce Allah'a hamd,
Allah'ın Resulü, Ehl-i Beyti, ashâbı ve kıyamet gününe
kadar onlara tabi olanlara salat ve selam olsun.

Lübnan Evzai Üniversitesi, hocaları ve öğrencilerine,
Özellikle araştırmam sürecinde yardımını esirgemeyen
Prof. Dr. Bessam Abdulhamid'e,

Şefkatli ve saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mu-
hammed Ali Elkavzi'ye,

Başta Cemil ve Bedreddin Nur beyefendiler olmak üzere
üniversitenin diğer hocaları ve yöneticilerine,

Lübnan'da düşünsel ve idari olarak bendenize destek
olan İranlı Prof. Dr. Murtaza Ekberzade ve Prof. Dr. Mehdi
Haşimî beyefendilere,

Katkılarından dolayı Beyrut Külliyyet ed-Da'va el-
İslamiye (Beyrut İslami Davet Fakültesi) hocası Prof. Dr.
Emin beyefendi ve çalışma arkadaşlarına,

Başta merkez müdürü Şeyh Muhammed Eminî ve Şeyh
Muhammed Zari'î olmak üzere Lenge Sultanu'l-Ulema Kültür
Merkezi hocaları, çalışanları ve talebelerine,

Şeyh Abdülkerim Muhammedî, Müfti Kâsım Kâsımî,
Prof. Mustafa Erbabi, Mamoste Ahmed Behrami, Dr. Celal
Celalizade ve Mamoste Hüseyin Tibaş başta olmak üzere bu
eserin yazımı sürecinde katkılarını esirgemeyen hocalarım,
arkadaşlarım ve dostlarıma,

Aynı şekilde görüşme sorularının cevaplanması aşama-
sı, fotoğraf temini, verilerin toplanması ve harita çiziminde
vs. zahmete katlanarak yardım eden Dr. Ali Sârimî, Abdullah

Bakırî, İbrahim Kazimiyan, İsmail Kazimiyan, Mevlevi Senaullah Şehnevaz, Abid Hüseyin Barikzehi, Arif Sipahiyan, Kasım Nuri, Beşir Tibaş, Eyüp Puziş, Behram Berci, Nadir Uveysi vd. arkadaşlara,

Fuat Resa Bey, Abdussamed Mevlayi Bey ve muhterem eşi, Abdurrahim Musevi vd. dostlar başta olmak üzere Elcenan Üniversitesi'ndeki (Trablus/Lübnan) İranlı dostlar ve öğrencilere katkıları ve çektikleri zahmetlerden dolayı çok teşekkür ederim.

ÜSTAT MUSTAFA ERBABÎ'NİN ÖN SÖZÜ

Allah Teala, omuzlarına yüklediği emaneti menzile ulaştırsın diye, insanı birçok fikrî ve bedensel beceri ve yeteneklerle donatmıştır. İnsanların farklı düzeylerde fikrî ve bedensel beceri ve yeteneklere sahip olduğu açıktır. Herkes kendi kapasitesi ölçüsünde menzili teşhis etmeye ve ona varmaya çalışmaktadır.

Allah Teala, insanın muhtelif yaratılış evrelerini beyan ettikten sonra şöyle buyurmaktadır: "... *Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir.*" (Mü'minûn suresi, 23/14).

Deyim yerindeyse insana bahşettiği birtakım özel sıfatlardan dolayı Allah, bir yaratıcı olarak kendi kendini tebrik ediyor. Düşünen ve akleden bir varlık olduğu için insanlar doğal olarak farklı yaklaşımlara sahiptirler. Nitekim Allah Teala bu gerçeğe şöyle işaret etmektedir: "*Her bir ümmetin yöneldiği bir yön vardır. Artık birbirinizle iyilikte yarışın! Her nerede olursanız olun Allah, sizin tümünüzü bir araya toplayacaktır: Zira Allah, her şeye kadirdir.*" (Bakara suresi, 2/148).

Kimisi inkârı, kimisi imanı tercih eder: "*Ve de ki: 'Mutlak hakikat Rabbinizdendir. Artık isteyen iman etsin, isteyen inkâr etsin.'*" (Kehf suresi, 18/29). İçinde buldukları şartlar ve durumlara bağlı olarak Müslümanlar arasında da farklı yaklaşımlar söz konusudur. Hatta kimi zaman bu yaklaşım farkları, ilk bakışta sanki Müslüman toplulukların birbirlerinden ayrı topluluklar olduğu ve birbirleriyle hiçbir bağlarının olmadığı zannına sebep olmaktadır. Ancak akıllı ve düşünen bir insan, meseleye dikkatle baktığında, insanların farklı fikrî, insani, ahlaki, fizikî ve yaratılış özelliklerinin yanında, ara-

larında muhkem ve sağlam bir bağ olduğunu da görecektir. Zira kâinatın yaratıcısı, insanı aynı özden ve en güzel biçimde yaratmıştır: *“Doğrusu biz insanı en güzel şekilde yarattık.”* (Tîn suresi, 95/4). Her ne kadar bazıları “esfeli safiline/aşağuların en aşağısına” yönelse de iman eden ve salih amelde bulunanlar, her zaman kemâle doğru kanat çırpırlar.

Kemâle ulaşmak için insanın, her şeye dair bilgi/bilinc ve marifet elde etmesi gerekir. Evet, hakikati tanıma, kavrama merakı... Bu farklılıklar, insanın fitratında, yaratılışında var olan, zirveye ulaşmak ve kemâle varmak isteyen bir içgüdüdür: *“Ey insanlar! Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”* (Hucurât suresi, 49/13).

Allah, dileseydi herkesi “tek kavim” olarak yaratırdı. Ancak Allah; ilim ve marifet meydanında kimin daha çok çaba ve faaliyette bulunacağını ve kendi ilim ve marifetini arttıracığını görmek için insanoğlunu sınamayı takdir etti: *“... Eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.”* (Mâide suresi, 5/48).

Toplumbilim, eskiden beri ilim ve marifetin önemli alanlarından biridir. Fırsat ve tehditleri teşhis etmek, inançlar, akaid, dinler/mezhepler gibi hususların hepsi, marifetin muhtelif boyutlarını oluşturur. Marifete ulaşmak ise gerek iman ehlinin gerekse insanlığın birliği için çabalayanlar açısından zorunlu bir durumdur.

Saygıdeğer kardeşim Abdüzzâhir Sultanî (Allah onu korusun) doktora tezini yazmak amacıyla bu meyanda bir girişimde bulundu ve elhak başarıyla bu sorumluluğun üstesinden geldi. Kendileri, gerçekte “İran Sünnileri Ansiklopedisi” olabilecek doktora tezinin adını “İran’da Ehl-i Sünnet: İmânlar ve Sorunlar” olarak belirledi.

Yüce Allah’tan, Abdüzzâhir Bey’in başarılarını arttırmasını, bu eseri de herkesin istifade etmesi ve araştırmacıları daha derin araştırmalara teşvik etmesi için bir vesile kılmasını niyaz ediyorum.

Muhterem müellifin amacı, İran Sünnilerini mazlum göstermek değil, aksine her toplumda görülen güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktır. Nitekim okuyucu da eseri okurken bu gerçeği fark edecektir. İlim ehli olanlar ve yetkililer ise Ehl-i Sünnet’in güçlü yönlerini geliştirmek, zayıf yönlerini de ortadan kaldırmak veya en aza indirmekle sorumludur. Zira bir toplum kendi kendini değiştirme iradesi göstermedikçe, o toplumda değişim/gelişim gerçekleşmez: *“Şüphesiz ki bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez.”* (Ra’d suresi, 13/11).

Başarı Allah’tandır.

Mustafa Erbabî

Türbet Cam/22 Zilhicce 1435 (hicri kameri)

PROF. DR. CELAL CELALİZADE'NİN ÖN SÖZÜ

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Resulü, âli ve ashabına salat ve selam olsun. Kendi tarihini yazamayan bir millet ölü sayılır, diye bir söz vardır. Bir inanca, bir mektebe mensup insanlar, zengin mirasları ve kültürel değerlerinin dünü, bugünü ve geleceğini kaleme alarak yazılı hâle dönüştürmezlerse kendi kimliklerini kaybederler. Bir mezhebin mensuplarının kendi âlimleri, tarihleri ve yaşadıkları coğrafyaya dair hiçbir şey bilmemeleri, kendi kimliklerini tanımamaları ve aynı kaderi paylaştıkları insanların hâllerinden habersiz bir hayat sürmeleri, ne hazin ve acı verici bir durumdur. Müsteşrikler ve Orta Doğu uzmanları bizimle ilgili -doğru veya yanlış- bir eser kaleme almadan önce, başkasının bizi anlatmasını beklemeden bizzat kendimiz işe koyulmalı ve nasıl isek kendimizi o şekilde tanıtmalıyız.

Bu vasatta İran Sünnilerinin dertli ve bilgili evlatlarından biri, kalemini konuştu. İran'ın dört bir tarafını gezerrek çeşitli bölgelerde asil ve soylu yöre halklarıyla zaman geçirdi, onların dertleriyle dertlendi, acılarıyla hemhâl oldu, taleplerini ilk elden dinledi, onlarla yoldaş, fikirdaş ve gönüldaş olarak onların bölgeleri, mekânları, tarihleri ve şahsiyetlerini tanıttı. Hem araştırmacılar ve tahkik ehli için önemli bilgiler ihtiva eden hem de toplumun diğer tüm kesimlerinin çokça faydalanabileceği bilgiler içeren bu çalışma, gerçekten de övgüyü hak eden bir iş ve tarihe mal olacak kalıcı, sağlam bir hatıra niteliğindedir.

İslam dininin İran'a girmesiyle birlikte İranlıların çoğunluğu Müslüman olmayı tercih etti. Safevi devletinin atası

olarak kabul edilen Şeyh Safiyüddin Erdebilî'nin torunlarından bazıları, Kızılbaşların yardımı ve desteğini de alarak İnan'da birliği sağlama ve Osmanlılara karşı mücadele etme gerekçesiyle Şiilik bayrağını dalgalandırdılar ve Şiiliği yayarak İnan coğrafyasını Sünnilere dar ettiler. Bu durumun sonucu olarak Sünni şair ve bilginlerin çoğu, başka coğrafyalara hicret etmek durumunda kaldı. Kalanlar da ancak uzak bölgeler veya sınır bölgelerinde yaşamlarını sürdürmeye maruz bırakıldılar. Safevilerden sonra güçlü merkezî hükümetlerin olmaması, daha çok beylikler ve feodal yapıların hüküm sürmesi veya Nadir Şah Efşar gibi ümmetin vahdetinden yana olan bazı padişahların varlığı, Sünnilere yönelik Safevi dönemindeki baskıların azalmasını sağladı. Ancak bu dönemlerde ülke sınırları içerisinde âdeta ayrı ayrı adalar daymış gibi yaşayan Sünni toplumun önde gelen şahsiyetlerinin birbirlerini tanımamaları ve aralarındaki iletişimsizlik, bu büyük topluluğun diğer zaaflarından biriydi. Her ne kadar Türkmen Sahrası ve Taliş bölgesi gibi kimi bölgeler arasında bazı talebeler ile bir kısım sufilerin birbirlerine sınırlı düzeyde ziyaretleri olsa da bunun sözünü ettiğimiz bağlamda kayda değer bir etkisi yoktu.

İslam Devrimi'nden önce İnan Sünnilerinin birbirleriyle ilişkilerinin çok zayıf ve sınırlı olduğu söylenebilir. Ancak devrimden sonra devrimci bilinç, Sünniler arasında devrimci düşünceye sahip bazı kimselerin olması, bazı Sünni âlimler ve öğrencilerin dinî toplantı, merasim ve kutlamalar ile vahdet konferanslarını vs. yakından takip etmeleri ve bu programlara iştirak etmeleri; Sünnilerin birbirlerini daha yakından tanımalarını sağladı.

Günümüzde insanların bilgiye ulaşma imkânlarının kolaylaşması, eğitim düzeylerinin artması, muhtelif alanlarda

eğitilmiş insanlar ve dinî okulların sayısının çoğalması ile bilgi ve teknoloji çağının sağladığı kolaylıklar sayesinde Sünniler, mevcut durum ve şartları hakkında daha fazla bilgiye sahiptirler. Ancak buna rağmen bugüne kadar İran Sünnileriyle ilgili araştırmacıların yararlanabileceği düzeyde güvenilir, başvuru kaynağı sayılabilecek, ilmî hüviyete haiz, özgün ve kapsayıcı akademik bir çalışma yapılmış değildir.

Bu nedenle Abdüzzahir Sultanî'nin çabaları sonucu ortaya çıkan bu eserin, mevcut boşluğu bir miktar doldurduğu söylenebilir. Sünni bölgelerin ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel boyutlarını titiz bir şekilde inceleyip Sünnilere ait parti/grup/cemaat, medrese, okul, cami vd. hususlar hakkında doyurucu bilgiler vererek ilgililere kayda değer ve güvenilir bir kaynak sunmaktadır.

Bu konuda bugüne kadar böyle bir eserin kaleme alınmadığını söylemek mümkün. Bu nedenle yazarın emeklerinin takdir edilmesi ve kendilerine “emeğinize ve elinize sağlık” denilmesi yerinde olur. Yüce Allah Sultanî Bey gibilerine; dindaşları ve yurttaşlarına hizmet yolunda daha çok sağlık, afiyet ve başarılar ihsan etsin.

Abdüzzahir Bey'in takdire şayan bu çalışmasının, bundan sonraki çalışmalar ve ilgililer için model ve örnek olmasını temenni ediyorum. Belki bu sayede geçmiş ve gelecek nesillere karşı sahip oldukları görev ve sorumluluklarını yerine getirmiş ve Arap şairin şu hikmetli sözünü uygulamaya geçirmiş olurlar: “Eserlerimiz, şahsiyetimizin aynasıdır. Bizden sonra eserlerimizi okuyun.”

Celal Celalizade